

Designing A Policy Laboratory Process with A Strategic Foresight Approach

Faezeh Panahi¹, Mohammad Hadi Ghasemi²

1- Ph.D. student in Futures Studies, Ivanki University, Tehran, Iran.

2- PhD Student in Futures Studies, Supreme National Defense University and Strategic Research, Tehran, Iran.
(mh.ghasemi110@ut.ac.ir)

Abstract

Today, due to the increasing speed and intensity of environmental changes, policy-making processes have also undergone extensive changes compared to the past, so governments need innovative mechanisms and transition from traditional governance methods to modern governance in order to prevent policy failures, improve and increase the effectiveness of their adopted policies. In response to these changes, policy laboratories formulate public policies in an innovative way with the participation of citizens and government institutions. On the other hand, strategic foresight has the capacity to, in practical terms, while examining the formulated policies and strategies, draw the believable atmosphere of the future of these policies and strategies and facilitate the possibility of reaching the intended goals in the future. By using the possibilities of foresight in the policy making processes of a laboratory, it is possible to present more favorable policy ideas that respond to the changes and turbulences of the policy environment and the future of a policy. Therefore, in the current research, an effort was made to present a proposed process for a policy laboratory with a strategic foresight approach, and the design path of this process based on the selection of practical and effective models in policy making and foresight should be considered together.

Keywords: Policy Laboratory, Policy Making, Futures Studies, Strategic Foresight..

How to Cite this Paper:

Pannahi, Faezeh., Ghasemi, Mohammad Hadi. (2024). **Designing A Policy Laboratory Process with A Strategic Foresight Approach.** *Journal of Science & Technology Policy*, 17(1), 19-38. {In Persian}.
DOI: 10.22034/jstp.2024.11590.1748

طراحی فرایند آزمایشگاه سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی

فائزه پناهی^۱، محمدهادی قاسمی^{۲*}

۱- دانشجوی دکتری آینده پژوهی، دانشگاه ایوانکی، ایوانکی، ایران.

۲- دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، تهران، ایران.

(نویسنده عهده‌دار مکاتبات: mh.ghasemi110@ut.ac.ir)

چکیده

امروزه به فراخور افزایش سرعت و شدت تغییرات محیط، فرایندهای سیاست‌گذاری نیز نسبت به گذشته دستخوش تغییرات گسترده‌ای شده‌اند. لذا دولت‌ها برای جلوگیری از شکست‌های سیاستی، بهبود و افزایش اثربخشی سیاست‌های اتخاذی خود نیازمند سازوکارهایی نوآورانه و گذار از روش‌های متداول حکمرانی سنتی به حکمرانی مدرن هستند. آزمایشگاه‌های سیاستی در پاسخ به این تغییرات، سیاست‌های عمومی را به شیوه‌ای مبتکرانه با مشارکت شهروندان و نهادهای دولتی تدوین می‌کنند. از سوی دیگر آینده‌نگاری راهبردی این ظرفیت را دارد که در مقام عمل، ضمن بررسی سیاست‌ها و راهبردهای تدوین شده، فضای باورپذیر آینده این سیاست‌ها و راهبردها را نیز ترسیم و امکان وصول به اهداف مدنظر در آینده را تسهیل نماید. با بهره‌گیری از امکانات آینده‌نگاری در فرایندهای سیاست‌گذاری یک آزمایشگاه، می‌توان ایده‌های سیاستی مطلوب‌تری را ارائه داد که پاسخگوی تغییرات و تلاطم‌های محیط سیاست‌گذاری و آینده یک سیاست باشد. لذا در پژوهش حاضر تلاش شده که فرایندی پیشنهادی برای آزمایشگاه سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی ارائه شده و مسیر طراحی این فرایند بر اساس انتخاب مدل‌های کاربردی و مؤثر در سیاست‌گذاری و آینده‌نگاری به‌صورت توأمان مورد توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: آزمایشگاه سیاستی، سیاست‌گذاری، آینده‌پژوهی، آینده‌نگاری راهبردی.

برای استنادات بعدی به این مقاله، قالب زیر به نویسندگان محترم مقالات پیشنهاد می‌شود:

پناهی، فائزه، قاسمی، محمدهادی. (۱۴۰۳). طراحی فرایند آزمایشگاه سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی. *سیاست علم و فناوری*، ۱۷(۱)، ۱۹-۳۸.

Doi: 10.22034/jstp.2024.11590.1748

۱- مقدمه

سیاست‌ها مجموعه فعالیت‌های هدف‌داری هستند که فرد یا گروهی از افراد برای حل یک مشکل یا مسئله عمومی دست به تدوین آن می‌زنند [۱]. سیاست‌گذاری واژه‌ای است که با حکومت، دولت، جامعه و مسائل عمومی آن گره‌خورده و تداعی‌کننده اقدام دولت در اداره صحیح امور عمومی است [۲]. از منظری دیگر، به‌طورکلی می‌توان سیاست‌گذاری عمومی را به‌عنوان نظامی از قوانین، قواعد تنظیم‌گر، اقدامات و اولویت‌های تأمین مالی در خصوص موضوعی معین در نظر گرفت که یک نهاد دولتی یا نمایندگان آن در سطوح ملی و محلی و به‌منظور حل مشکلات و چالش‌ها در پیش می‌گیرند. امروزه فرایندهای سیاست‌گذاری نسبت به دهه ۱۹۶۰ که برای نخستین بار شکافی فزاینده میان نظریه و عمل در رفتار سیاسی و علم سیاست سنتی روی داد، تغییر کرده است [۲]. از یک‌سو جهان معاصر تحولات و تغییرات شگرفی را تجربه می‌کند و از سوی دیگر این تغییرات منجر به تحولاتی در چارچوب رفتار عمومی جامعه می‌شوند. در طول سالیان متمادی سیاست‌گذاری بدون توجه به این تغییرات و بعضاً نظام‌های هنجاری و روان‌شناختی عموم جامعه شکل گرفته و اجرا شده است؛ اما بستر کنونی بی‌تردید اسباب عدم موفقیت این‌گونه سیاست‌گذاری‌ها را فراهم می‌آورد [۳]. در چنین فضایی دولت‌ها در سراسر جهان به‌سوی سیاست‌گذاری با بهره‌گیری از رویکردهای نوآورانه متمایل شده و تلاش می‌کنند ضمن استفاده از منابع محدود مالی و سرمایه‌ای به‌طور هم‌زمان، مسائل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی غامض خود را حل کرده و در عین حال و با کمترین شکست نیز مواجه شوند. «آزمایشگاه سیاستی»^۱ یکی از همین رویکردهای نوآورانه است که در سال‌های اخیر ابداع و استفاده شده است. آزمایشگاه‌های سیاستی، تیم‌ها و ساختارهایی با موجودیت اختصاصی هستند که بر طراحی سیاست عمومی از طریق روش‌های ابداعی که

تمامی کنشگران در فرایند طراحی را به خدمت می‌گیرد، تمرکز دارند. این ساختارهای نوظهور سیاست‌های عمومی را به شیوه‌ای مبتکرانه با مشارکت شهروندان و نهادهای دولتی تدوین می‌کنند. دولت‌های بسیاری در کشورهای پیشرفته از آزمایشگاه‌های سیاستی برای بهره‌مندی از علوم رفتاری و پیامدسنجی در طراحی و اجرای سیاست استفاده کرده‌اند که باعث ایجاد نوع جدیدی از سیاست‌گذاری بر مبنای شواهد تجربی شده است [۴]. هرچند سیاست‌گذاری بر اساس رویکردهای نوینی مانند آزمایشگاه‌های سیاستی دارای ارزش است اما باید توجه داشت که اساساً «سیاست‌گذاران باید سیاست‌هایی برای آینده نامطمئن اتخاذ کنند» [۵]؛ و لذا تحقیقات در حوزه آینده می‌تواند به سیاست‌گذاری‌های بهتری منجر شود [۶]. تفکر در مورد اینکه این آینده چه می‌تواند باشد، نقطه شروع در بسیاری از مطالعات سیاست است [۷]. هدف کلی مطالعات در حوزه آینده، کمک به سیاست‌گذاری به‌وسیله تشخیص زود هنگام و تجزیه و تحلیل اطلاعات، ایجاد بینش و حمایت از توسعه برنامه‌ها و تصمیم‌هاست [۷]. این حوزه روشی می‌تواند مکمل مناسبی برای رشته سیاست‌گذاری عمومی باشد تا به حکومت و نظام سیاسی برای تصمیم‌گیری مناسب‌تر کمک نماید [۸]؛ بنابراین ورود و هم‌نوایی آینده‌پژوهی در فرایندهای سیاست‌گذاری و به خدمت گرفتن ابزارهای آینده‌پژوهی در شکل‌دهی به فرایندهای آزمایشگاه‌های سیاستی می‌تواند هم‌جنبه نوآورانه سیاست‌گذاری را ذیل فرایندهای آزمایشگاه سیاستی تأمین کند و هم با توجه به آینده‌های محتمل پیش رو با مدیریت عدم قطعیت‌های^۲ آینده، بر مطلوبیت و اثربخشی سیاست‌ها بیفزاید.

افزون بر این، باید گفت که نظام سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری هر کشوری با توجه به اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، ساختار و بافت سیاسی، وضعیت نخبگان و رأی‌دهندگان آن، ضمن تفاوت با نظام‌های سیاست‌گذاری سایر کشورها، می‌تواند با نظام علمی و

² Uncertainty¹ Policy Lab

مدل‌های سیاست‌گذاری مطرح‌شده در ادبیات نظری این رشته هم متفاوت باشد [۲]. جمهوری اسلامی ایران که افزون بر شرایط خاص داخلی خود متأثر از تغییرات و تلاطمات جهانی نیز هست از این قاعده مستثنا نبوده و با توجه به این‌که هر سیاست در محیط پویا، اثرگذار بر بسیاری از مؤلفه‌های محیطی است، طبیعتاً در فرآیندهای سیاست‌گذاری خود شرایط منحصربه‌فردی را تجربه می‌کند. از سوی دیگر اثربخشی سیاست‌های اتخاذی شدیداً با سوگیری‌های ذهنی و برداشت‌های شناختی کاربران نهایی یک سیاست مرتبط است و شناخت درست آن‌ها طبیعتاً مطلوبیت سیاست را افزایش خواهد داد؛ بدیهی است که احداث و نهادینه‌سازی آزمایشگاه‌های سیاستی ناظر بر ویژگی‌های بومی و یکتای محیطی اهمیت خود را آشکار می‌کند؛ و همچنین عدم بهره‌برداری از آن، می‌تواند موجب تحمیل هزینه‌هایی مضاعف بر حاکمیت و حکمرانی کشور باشد. با توجه به آنچه تبیین شد اهمیت و ضرورت انجام پژوهش حاضر و یاری رسانیدن در طراحی آزمایشگاه‌های سیاستی بومی و کاربردی در کشور، آشکار است.

علی‌رغم اهمیت این مفهوم، تاکنون شاهد شکل‌گیری و آغاز به کار گسترده آزمایشگاه‌های سیاستی در جمهوری اسلامی ایران نبوده‌ایم و حتی ادغام مدل‌های آینده‌نگاری و فرایندهای سیاست‌گذاری نیز در مراحل ابتدایی خود قرار دارد. هرچند از آغاز روند راه‌اندازی و بکارگیری آزمایشگاه‌های سیاستی در دنیا نیز عمر چندانی نگذشته است و طبیعتاً اطلاعات بسیار محدودی درباره ساختار و فرآیند پیشنهاد سیاست، ابزار و روش‌ها و راه‌های ارزیابی سیاست در این آزمایشگاه‌ها وجود دارد اما در هر صورت با توجه به شرایط کشور، لازم است گام‌های تدقیق شده‌ای برای فرایند آزمایشگاه سیاستی در ادبیات علمی ایران ایجاد شده و نقطه شروعی برای ایجاد و توسعه این آزمایشگاه‌ها در کشور باشد.

آزمایشگاه‌های سیاستی در اشکال، اندازه و سطوح مختلف وجود دارند و اکثر آن‌ها تنها روی نوع خاصی از

سیاست‌ها یا فاز ویژه‌ای از چرخه سیاست‌گذاری متمرکز نیستند [۹] لذا با توجه به آنکه پژوهش حاضر، فرایند آزمایشگاه را مبتنی بر مدل‌های آینده‌نگاری راهبردی تعریف کرده است (که خود فرآیندی کامل برای رسیدن به راهبرد است)، منظور پژوهش از فرایند آزمایشگاه سیاستی، پیمودن یک مسیر کامل تا رسیدن به سیاست مطلوب در نظر گرفته شده است. به عبارت دیگر، پژوهش فعلی به دنبال آن است که ضمن پیشنهاد فرآیندی منحصربه‌فرد و البته منعطف برای به‌کارگیری در حوزه‌های مختلف آزمایشگاه سیاستی، مدل‌های آینده‌نگاری را نیز به‌گونه‌ای اثربخش به خدمت آزمایشگاه درآورد تا به اتخاذ سیاست‌هایی با مطلوبیت بیشتر و با رویکرد آینده‌نگر کمک نماید. لذا این تحقیق با اصلی‌ترین پرسش «چه فرآیندی برای آزمایشگاه سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی بر اساس نمونه‌های تجربه‌شده و نظر خبرگان می‌توان پیشنهاد داد؟» آغاز شده و در ادامه آن دو پرسش فرعی نیز پاسخ داده شده است:

۱. برای طراحی فرایند پیشنهادی آزمایشگاه‌های سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی چه مدل سیاست‌گذاری می‌تواند مناسب باشد؟

۲. برای طراحی فرایند پیشنهادی آزمایشگاه‌های سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی از چه مدل آینده‌نگاری راهبردی می‌توان بهره گرفت؟

۲- مبانی و مفاهیم نظری

با توجه به اینکه هدف اصلی پیشنهاد فرآیندی مبتنی بر روش‌های آینده‌نگاری راهبردی برای آزمایشگاه سیاستی بوده است، لازم است برخی مفاهیم مورد نیاز به تفکیک تشریح شوند:

۲-۱ سیاست‌گذاری و مدل‌های متداول آن

علم سیاست‌گذاری به‌عنوان یکی از شاخه‌های علوم سیاسی به مطالعه سیاست‌ها و عملکردهای مشخص دولت در زمینه‌های گوناگون می‌پردازد. علم سیاست‌گذاری از امنیت عمومی، آموزش کادرهای دولتی،

می‌رود. این واژه بیانگر طیف وسیعی از رویکردهایی است که باعث بهبود در تصمیم‌گیری می‌شود. رویکردهایی که هم تفکر در مورد آینده بلندمدت را به همراه دارند و هم به همان میزان به فرآیند تصمیم‌گیری راهبردی و برآوردهای هوشمندانه توجه دارند. این فرآیند در عین حال به شبکه‌سازی نیز می‌پردازد [۱۱]. در یک تقسیم‌بندی نسبتاً مورد قبول در میان بیشتر آینده‌پژوهان، آینده‌پژوهی به حوزه مطالعات نرم در این علم اطلاق می‌شود و عنوان آینده‌نگاری، در مقام عمل و در حوزه مطالعات سخت که بیشتر ناظر به اجرا و در شرایط عملیاتی شده است، بکار می‌رود. به‌عنوان مثال، در آینده‌پژوهی مفاهیمی مانند سناریو یا روند تعریف و ابداع می‌شوند و در آینده‌نگاری این مفاهیم قابلیت اجرا و روشی پیدا کرده و نهایتاً در آینده‌نگاری راهبردی، بر اساس آن‌ها، سناریو پردازی یا روند پژوهی در مقام اجرا انجام می‌شود. لذا با توجه آنکه سیاست‌گذاری فرایندی ناظر به اجرا و حوزه‌های عملگراست، در پژوهش حاضر آینده‌نگاری راهبردی از حوزه مطالعات آینده برگزیده شده است تا اتصال سیاست‌گذاری و آینده‌اندیشی بخوبی در نظر گرفته شود.

آینده‌نگاری ابزاری برای درک آینده‌های محتمل، آمادگی بهتر برای رویارویی با وقایع آینده و تصمیم‌سازی برای نیل به آینده مطلوب است. «آینده‌نگاری فرآیند تلاش نظام‌مند برای نگاه به آینده بلندمدت علم، فناوری، محیط‌زیست، اقتصاد و اجتماع است» [۱۲]. تعریف آینده‌نگاری به‌عنوان قابلیت، گسترده‌تر بوده و علاوه بر فرایند، شامل سایر ابزارهایی می‌شود که سازمان با استفاده از آن‌ها قادر خواهد بود تغییرات محیطی را شناسایی و پیش‌بینی کرده و به آن واکنش نشان دهد. یافتن یک تعریف کلی از آینده‌نگاری آن‌قدرها هم ساده نیست و لذا برای روشنی آنچه در پژوهش‌های آینده‌نگاری انجام

پیش‌بینی فعالیت‌های دولت، امور مالی، حمل‌ونقل، برنامه‌ریزی شهری و از تدبیر امور جامعه سخن به میان می‌آورد؛ به طوری که لاسول^۱ سه ویژگی را برای این رشته برمی‌شمرد: چند رشته‌ای^۲ است، به دنبال حل مشکل است^۳ و قویاً هنجاری^۴ است [۲].

سیاست‌گذاری، مجموعه‌ای از اقدامات عقلانی است که مانند فرایندی شامل مجموعه‌ای از مراحل زمان‌بندی شده، به هم مرتبط و مجسم است [۱۰]. چرخه استاندارد که از سیاست‌گذاری تعریف می‌شود عبارت است از: تعیین معضل یا مشکل موجود، وضع سیاست کلی، اتخاذ تصمیم، اجرای سیاست کلی، تحلیل و ارزیابی سیاست کلی که به تداوم یا پایان دادن آن منجر خواهد شد. بر همین اساس مدل‌های مختلفی برای سیاست‌گذاری پیشنهاد شده است و این مدل‌ها ابزارهایی مفهومی برای تحلیل‌گران سیاست هستند که به صورتی ملموس و مفید کمک می‌کنند تا مفهوم چگونگی شکل‌گیری سیاست و اجرای سیاست بهتر درک شود. این در حالی است که هیچ‌یک از مدل‌ها بهترین تلقی نمی‌شوند و هرکدام از آن‌ها دیدگاه مشخصی را درباره مسائل مختلف سیاست ارائه می‌دهند [۲].

جدول ۱ مدل‌های مرسوم سیاست‌گذاری را به همراه بررسی اجمالی نحوه حل مسئله و رویکرد آن مدل نمایش می‌دهد. همان‌طور که در جدول یادشده مشخص است هر یک از مدل‌ها بر اساس نیاز و بستر خاصی تعریف و به کار گرفته می‌شوند. لذا در این پژوهش نیز سعی شده با کمک خبرگان پژوهش، بهترین و سازگارترین مدل برای طراحی فرایند آزمایشگاه سیاستی مدنظر قرار گیرد.

۲-۲ آینده‌نگاری و مدل‌های مرسوم آن

امروزه واژه آینده‌نگاری^۵ به صورت گسترده‌ای به کار

^۱ Lasswell

^۲ Multi Disciplinary

^۳ Problem-solving

^۴ Explicitly Normative

^۵ «آینده‌نگاری» معادل فارسی و ترجمه منتخب فرهنگستان علوم برای اصطلاح Foresight است. اگرچه در بررسی‌های دقیق‌تر و واژه‌شناسی این کلمه،

می‌توان ادعا کرد معادل مناسب‌تر برای آن عبارت «آینده‌نگری» است اما در این نوشتار بر اساس نظر فرهنگستان علوم، همان عبارت «آینده‌نگاری» در سراسر متن به کار برده شده است.

می‌شود، مدل‌های مختلفی طراحی شده‌اند. در حال حاضر الگوهای آینده‌نگاری نمایانگر فرآیندهای آزموده‌شده در پروژه‌های پیشینی مطالعات آینده بوده‌اند که می‌توانند تا میزان قابل قبولی تضمین‌کننده صحت نتایج از دیدگاه آینده‌نگاری باشند [۱۳]. تعداد ۳۲ مدل مطرح برای آینده‌نگاری وجود دارد که موارد محدودی در مقام عمل و در پروژه‌های عملیاتی مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ این موارد در جدول ۲ آمده است.

جدول ۱) معرفی مدل‌های مرسوم سیاست‌گذاری و بررسی اجمالی آن‌ها

ردیف	عنوان مدل	بررسی اجمالی
۱	تعقل‌گرایی ^۱	۱. برای حل مسئله هدف کلی در نظر می‌گیرد. ۲. همه گزینه‌های راهبردی دستیابی به هدف را استخراج و فهرست می‌کند. ۳. همه نتایج مهم هر گزینه راهبردی را پیش‌بینی و احتمال وقوع آن‌ها را تخمین می‌زند. ۴. سرانجام، راهبردی را انتخاب می‌کند که بیشترین احتمال حل مسئله با کمترین هزینه را در بردارد
۲	مدل تغییرات تدریجی ^۲	این مدل به تعداد کمی از راه‌حل‌ها برای حل مسئله نظر می‌کند و تمایل به انتخاب راه‌حلی دارد که اندکی با سیاست‌های موجود متفاوت است. در این مدل تصمیم‌گیری بهینه وجود ندارد و برای هر راه‌حل تنها پیامدهای مهم بررسی می‌شود.
۳	مدل تلفیقی ^۳	این مدل تلفیقی از مدل عقلایی و تدریجی است و تصمیمات را به دو سطح خرد و کلان طبقه‌بندی می‌کند و موجب می‌شود که سیاست‌گذار در حوزه سیاست مورد بررسی دید گسترده‌ای پیدا کند.
۴	مدل گروهی ^۴	سیاست به‌عنوان تعادل و موازنه گروه‌ها تلقی می‌شود. افراد دارای منافع مشترک، به‌طور رسمی یا غیررسمی با یکدیگر توافق می‌کنند که تقاضای‌شان را بر دولت اعمال کنند و گروه پل اساسی میان افراد و دولت است.
۵	مدل سطل زباله ^۵	این مدل به دلیل نارسایی‌های مدل عقلایی و انتقادهای وارد بر مدل تدریجی به وجود آمد. مارچ و اولسون ^۶ با طرح این مدل بیان کردند که تصمیم‌گیری فرایندی کاملاً مبهم و پیش‌بینی‌ناپذیر است که تنها به‌صورت تصادفی درصدد یافتن هدف و ابزارهایی برای تحقق آن است.
۶	مدل فرایندی ^۷	در این مدل فرایند سیاست عمومی به‌عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌ها سیاسی مانند تعیین مسئله، تعیین دستور جلسه، تدوین، مشروعیت بخشیدن و اجرا و ارزیابی در نظر گرفته می‌شود.
۷	نظریه انتخاب عمومی ^۸	سیاست به‌عنوان تصمیم‌گیری جمعی از سوی اشخاص ذی‌نفع نظریه انتخاب عمومی مطرح می‌شود و این تصور را که احزاب در سیاست متفاوت‌تر از بازار عمل می‌کنند، به چالش می‌کشد.

^۱ Rationalism

^۲ Incrementalism

^۳ Mixed Scanning

^۴ Group Theory

^۵ Garbagecan

^۶ March & Olsen

^۷ Process Model

^۸ Public Choice Theory

جدول ۲) معرفی مدل‌های مرسوم آینده‌نگاری

ردیف	عنوان	توضیحات
۱	مدل مارتین	پیش‌آینده‌نگاری کارهایی است که پیش از آینده‌نگاری باید انجام داد. آینده‌نگاری و پس‌آینده‌نگاری فرایند پیاده‌سازی نتایج آینده‌نگاری است.
۲	مدل ساریتاس	بافت داخلی ترکیبی از ساختارها (مانند فرایندهای داخلی، رویه‌ها، تجهیزات و فناوری‌ها) و رفتارها (مانند فرهنگ، سیاست، تعاملات اجتماعی، مهارت‌ها، انگیزش، توان و شیوه مدیریت) است.
۳	مدل مایلز	در این مدل، پیش‌آینده‌نگاری، تصویرسازی آینده، اجرای تصویر منتخب، نظارت و بازنگری، بازبینی تصمیم و تکرار چرخه مورد توجه قرار گرفته است.
۴	مدل هورتن	در مرحله ورودی، اطلاعات موجود منجر به ایجاد دانش آینده‌نگاری می‌شود. دانش حاصل شده مورد ترجمه و تفسیر قرار می‌گیرد تا از نقطه نظر هر سازمان درک و مفهومی از آینده ایجاد شود و در نهایت، درک و مفهوم به‌دست آمده یکسان‌سازی و ارزیابی می‌شود تا نوعی تعهد برای اقدام و اجرا در سازمان به وجود آورد.
۵	مدل ریجر	تعیین نیازهای اطلاعاتی و انتخاب حوزه پژوهش، جمع‌آوری داده‌ها، غربال‌سازی، تحلیل و تفسیر اطلاعات، آماده‌سازی تصمیمات ارزیابی و تصمیم‌گیری، پیاده‌سازی و اجرا از ملزومات این مدل است.
۶	مدل وروس	در این مدل چهارچوب عمومی فرایند آینده‌نگاری راهبردی مورد توجه قرار گرفته است.
۷	مدل گوده	فرایندی سه مرحله‌ای و دارای نه گام است.
۸	مدل توسعه‌یافته	مرحله اصلی مرحله پیاده‌سازی و شامل ۱- جمع‌آوری و تحلیل دانش موجود، ۲- فرایند تفسیر در خصوص روندهای جاری و امکانات آینده و ارائه پیشنهادها، ۳- فاز تعهد به معنای انتشار پیشنهادها میان ذی‌نفعان و در نهایت، ۴- تدوین راهبردها و طرح‌های پیشنهادی و توسعه در انتخاب‌های راهبردی در میان تصمیم‌گیرندگان است.
۹	مدل پوپر	مؤلفه‌های نه‌گانه‌ای به فرایند آینده‌نگاری افزوده شده است که پنج مؤلفه مربوط به فاز پیش‌آینده‌نگاری، دو مورد مربوط به فاز به‌کارگیری، یک مورد مرتبط با تمام فازها و مورد عنصر نیز مربوط به فاز ایجاد است که روی دو مرحله بعدی یعنی اقدام و تجدید تأثیر دارد.

۲-۳ آزمایشگاه سیاستی

روش‌های نوآورانه هستند که تمام ذینفعان را در فرایند طراحی درگیر می‌کنند [۱۴]. آزمایشگاه سیاستی مفهومی بسیار گسترده است اما بر اساس تعاریف می‌توان سه سطح کلی از

آزمایشگاه‌های سیاستی متشکل از تیم‌ها، ساختارها یا نهادهای اختصاصی متمرکز بر طراحی سیاست‌های عمومی از طریق

آن را تبیین کرد:

۱. آزمایشگاه سیاستی به مثابه نوعی از آزمایشگاه زنده برای هم‌آفرینی برنامه‌های سیاستی؛
 ۲. آزمایشگاه سیاستی به مثابه ابزاری برای سیاست‌گذاری باز؛
 ۳. آزمایشگاه سیاستی به مثابه رویکردی برای کاهش شکاف میان ذی‌نفعان سیاست‌گذاری [۹].
- هر آزمایشگاه از نظر سازمانی، ساختار، اهداف و برنامه‌های خود منحصر به فرد است و بازتاب این گوناگونی و تنوع، در تعاریف آن نیز مشهود است اما به صورتی کلی ویژگی‌های زیر را برای اکثر آزمایشگاه‌های سیاستی برمی‌شمرند:
- از طریق دیدگاه خلاقانه، طراحانه و کاربرگرا به موضوعات سیاست می‌پردازند؛
 - تلاش می‌کنند آزمون‌هایی برای آزمایش سیاست‌های پیشنهادی سازمان دهند؛
 - در شکل‌گیری و یا اجرای سیاست‌های عمومی سهم دارند [۱۴].

۲-۴ آینده‌نگاری و سیاست‌گذاری

در بررسی مبانی نظری آزمایشگاه‌های سیاستی آنچه جلب توجه می‌نماید اشاره جدی به علم آینده‌نگاری است و مفاهیم مشترک بسیار میان سیاست‌گذاری و آینده‌نگاری، دال بر ارتباط تنگاتنگ بین این حوزه‌های دانشی است تا جایی که بیان می‌شود: «مباحث آینده‌نگاری می‌تواند در کاربردی‌تر کردن مجموعه علم سیاست کمک شایان توجهی داشته باشد. با رویکرد آینده‌نگاری نه تنها درک بهتری از مباحث علم سیاست به دست می‌آید بلکه به کاربردی‌تر شدن و ایجاد ارتباط میان آن و دستگاه سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیران کمک می‌شود» [۸].

برخی صاحب‌نظران، آینده‌نگاری و علوم سیاستی را به‌طور کامل درهم‌تنیده می‌دانند [۱۵]. لذا مفهوم مطالعات آینده همواره نسبتی نزدیک با سیاست‌گذاری دارد. در دهه‌های اخیر به‌ویژه از زمانی که سیر تاریخی آینده‌نگاری و پیش‌بینی آینده شکلی نظام‌مند یافت، گره خوردن مطالعات آینده و علم سیاست‌گذاری هم‌زمان با رشد این دو مفهوم بیش‌ازپیش به

چشم می‌خورد، از سوی دیگر در سیاست‌گذاری جنبه‌های مردم‌سالار و اجتماعی بیشتر مورد تأکید قرار گرفته و این دو موضوع بیش‌ازپیش با هم ممزوج شده‌اند. بیش از چهار دهه است که مطالعات آینده باهدف افزایش هوشمندی و ابزار پشتیبان تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری در سطوح جهانی، منطقه‌ای، ملی و بخش انجام می‌شود [۱۲]. به عبارتی گویاتر آینده‌نگاری از یک‌سو ورودی حیاتی در سیاست‌گذاری حوزه‌های مختلف و از سوی خروجی بسیار مهمی در سیاست‌گذاری است و سیاست‌گذاران همواره نیازمند تدوین سیاست‌هایی برای آینده‌های ناشناخته و دارای عدم قطعیت هستند. همچنان‌که پیش‌تر مطرح شد، سیاستی مطلوب خواهد بود که در بستری از عدم قطعیت‌های متفاوت همواره کارایی و اثربخشی خود را حفظ کنند. آینده‌نگاری حوزه دانشی‌ای است که ابزار و توان مدیریت عدم قطعیت‌های پیش روی سیاست‌گذاری را فراهم می‌کند بنابراین مهم‌ترین حلقه اتصال میان آینده‌نگاری و سیاست‌گذاری در واقع همین عدم قطعیت‌هاست.

۳- پیشینه پژوهش

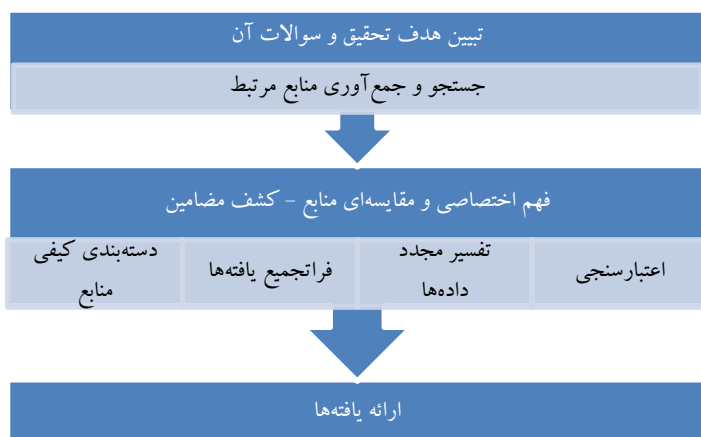
با توجه به آن‌که تجربه آزمایشگاه‌های سیاستی چندان عمر طولانی نداشته است، طبیعتاً پیشینه پژوهشی بسیار طولانی علمی نیز برای آن متصور نیست اما مهم‌ترین مطالعات انجام‌شده پیرامون این آزمایشگاه‌ها در جدول ذیل گردآوری شده است. جدول ۳، خلاصه برگزیده‌ای از پیشینه پژوهش‌ها و فعالیت‌های علمی مرتبط قبلی با پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

با مرور پیشینه پژوهش می‌توان دریافت که حضور آزمایشگاه‌ها در فرآیند سیاست‌گذاری مثبت ارزیابی می‌شود اما علی‌رغم بهره‌گیری بسیاری از کشورها از آزمایشگاه سیاستی، ساختاری واحد و یکتا میان آن‌ها رایج نبوده و هرکدام به فراخور هدف، کارکرد و بستر تأسیس، از فرآیندها

جدول ۳) مروری بر پیشینه پژوهش

ردیف	عنوان پژوهش	سال انتشار	چکیده
۱	آزمایشگاه‌های سیاست عمومی در کشورهای عضو اتحادیه اروپا	۲۰۱۶	تجربیات و همانندی‌های آزمایشگاه‌های سیاست در کشورهای عضو اتحادیه اروپا را به لحاظ ماهیت موضوعات و نحوه ارتباط با دولت و ساختار سیاست‌گذاری را بررسی می‌کند.
۲	بهبود ارتباط بین حوزه مطالعات آینده و سیاست‌گذاری	۲۰۱۸	امکان ارتباط تحلیل سیاست با حوزه مطالعات آینده از طریق استفاده از گونه شناسی عدم قطعیت اعمال‌شده در تحلیل سیاست بررسی می‌شود.
۳	افزایش آزمایشگاه‌های نوآوری بخش عمومی: تجربه‌های طراحی تفکر برای سیاست	۲۰۱۸	مزایای آزمایشگاه‌های سیاستی و برخی رویکردهای آن مانند طراحی تفکر را نسبت به رویکردهای سنتی سیاست‌گذاری بررسی کرده است.
۴	نقش آزمایشگاه‌های سیاست در آزمایش سیاست و انتقال دانش: مقایسه بین بریتانیا، دانمارک و سنگاپور	۲۰۱۹	به بررسی برخی آزمایشگاه‌های سیاستی با عناوین مختلف در سه کشور عنوان‌شده برای شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها در پرورش تجربه و انتقال دانش پرداخته است.
۵	مطالعات آینده‌پژوهی و نقش آن در سیاست‌گذاری	۲۰۱۹	یک رویکرد تجربی نظری و روش‌شناختی را در آزمایشگاه سیاست اتحادیه اروپا در مرکز تحقیقات مشترک کمیسیون اروپا به تصویر می‌کشد. این رویکرد در ابتدا با بافت نهادی بزرگ‌تر خود کادربندی شده و در فضای پشت سر نوآوری بخش عمومی قرار گرفته است.
۶	چالش‌های آزمایشگاه‌های سیاست در بخش عمومی	۲۰۲۰	چالش‌های چگونگی ورود آزمایشگاه‌های سیاستی به بخش‌های دولتی را بررسی کرده است.
۷	آزمایشگاه‌های سیاست، همکاران و اثربخشی سیاست در کانادا	۲۰۲۰	روابط مشارکتی پیش‌آمده در آزمایشگاه‌های سیاستی فرصت‌های جدید و دسترسی به تصمیمات سیاست‌گذاری را به شرکای بخش غیرانتفاعی ارائه داده‌اند.
۸	محدودیت‌های آزمایشگاه‌های سیاست: ویژگی‌ها، فرصت‌ها و محدودیت‌ها	۲۰۲۱	به بررسی ویژگی‌های آزمایشگاه‌های سیاست‌گذاری از نظر شکل سازمانی، اندازه، تمرکز و روش‌های بکارگیری آن‌ها می‌پردازد. سپس فرصت‌ها و محدودیت‌هایی که آزمایشگاه‌ها در ارتباط با طراحی سیاست دارند را تحلیل می‌کند.
۹	افزایش آزمایشگاه‌های نوآوری سیاست در کانادا	۲۰۲۱	آزمایشگاه سیاستی به‌عنوان سکوی عمل می‌کند که در آن نوآوران می‌توانند از یکدیگر یاد بگیرند و دستاوردهای خود را نشان دهند و ارزش‌های نوآوری سیاست را در مقیاس بزرگ‌تر ترویج کنند.
۱۰	تحقیقات آزمایشگاهی نوآوری سیاست: گذشته، حال و آینده - مقدمه‌ای بر پیامدهای ویژه آزمایشگاه‌های نوآوری سیاست	۲۰۲۱	با بررسی ادبیات موجود یک دهه گذشته آزمایشگاه‌های سیاستی و با استفاده از نظرات خبرگان این حوزه برای آینده و ادامه فعالیت‌های آن‌ها به‌عنوان تنظیمات سیاست و نیاز به روش‌های استنتاجی دقیق‌تر، برجسته می‌شوند.

ثانویه و داده اصلی از مطالعات منتخب نیست، بلکه تحلیل یافته‌های این مطالعه‌هاست. به عبارتی دیگر، فرا تلفیق، ترکیب تفسیرهای مطالعه‌های منتخب است و بر مطالعه‌های کیفی که لزوماً مبانی نظری وسیعی را شامل نمی‌شود، تمرکز دارد و به جای ارائه خلاصه جامعی از یافته‌ها، یک تفسیر تلفیقی از یافته‌ها ایجاد می‌کند و با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق تلفیق پژوهش‌های کیفی مختلف، به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقاء داده و یک دید جامع‌تر و گسترده‌تری نسبت به مسائل به وجود می‌آورد [۱۶]. به جهت تحقق اهداف مطالعه حاضر، از روش هشت مرحله‌ای سندلوسکی^۱ و باروسو^۲ به عنوان یک رویکرد نظام‌مند برای فرا تلفیق استفاده شده که خلاصه این مراحل در شکل ۱ قابل مشاهده است.

شکل ۱) گام‌های روش فرا تلفیق

با توجه شرایط محیطی خاص و تازه بودن موضوع مورد پژوهش، فرایند جمع‌آوری داده‌ها و حصول یافته‌ها اقتضا می‌کرد که پژوهشگران علاوه بر مبنا قرار دادن مدل سندلوسکی و باروسو در همه گام‌های فرایند پژوهش، از نظر خبرگان دارای صلاحیت که در پژوهش مشارکت داشتند نیز بهره‌گیرند. برخلاف آنچه در پیمایش‌های کمی معمول است، خبرگان پژوهش‌های کیفی بر مبنای نمونه‌گیری احتمالی انتخاب نمی‌شوند؛ زیرا این جنس از روش‌ها نیاز به متخصصان واجد شرایطی دارند که درک و دانش عمیقی از موضوع پژوهش داشته باشند.

و روش‌های متفاوتی بهره می‌گیرند. از سویی دیگر الگوی مدونی برای راه‌اندازی آزمایشگاه‌های سیاستی در میان اسناد به دست نیامده است، افزون بر این در برخی از مقالات بررسی شده، تأکید بر نیاز به روش‌های دقیق‌تر برای بهبود فرایندهای آزمایشگاه برجسته شده است؛ بنابراین می‌توان گفت با بررسی اسناد و مطالعات پیشینی شکاف شناسایی شده در پژوهش حاضر که پیشنهاد الگویی برای فرایندهای آزمایشگاه سیاستی بوده است را تأیید می‌کند. بهره‌گیری از روش‌های آینده‌نگاری در آزمایشگاه‌های سیاستی نیز هدف دیگری بوده است که پژوهش حاضر آنرا دنبال کرده و علی‌رغم تأیید مؤثر بودن پیوند میان دو حوزه دانشی (سیاست‌گذاری و آینده‌پژوهی)، سندی مبنی بر بهره‌گیری از آن‌ها در میان مطالعات پیشینی رؤیت نشده است؛ بنابراین پیشینه پژوهش، نوآوری و بدیع بودن اهداف مطالعه حاضر را تأیید می‌کند.

۴- روش پژوهش

با توجه به این‌که طراحی رویکردی نوین در آزمایشگاه‌های سیاستی اساساً یک امر اکتشافی تلقی می‌شود بنابراین رویکرد پژوهش حاضر رهیافتی کیفی و اکتشافی بر داده‌های گردآوری شده دارد. روش تحقیق کیفی تلاشی است جهت توصیف غیر کمی از موقعیت‌ها، حوادث و گروه‌های کوچک اجتماعی با توجه به جزئیات و همچنین سعی برای ارائه تعبیر و تفسیر معانی که انسان‌ها در موقعیت‌های طبیعی و عادی به زندگی خود و حوادث می‌بخشند؛ و بر این فرض استوار است که کنش متقابل اجتماعی کلیتی درهم‌تنیده از روابطی را تشکیل می‌دهد که به وسیله استقراء قابل درک است. برخی از روش‌هایی کیفی به منظور بررسی، ترکیب و آسیب‌شناسی پژوهش‌های گذشته معرفی شده‌اند و فرا تلفیق یکی از آن‌ها است. این روش فرایند و محصولی علمی است که به مرور نظام‌مند و ادغام رسمی گزارش‌ها و یافته‌های «تحقیقات کیفی کامل» می‌پردازد. در نتیجه، نمونه مورد نظر برای فرا تلفیق، از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آن‌ها با سؤال پژوهش تشکیل می‌شود. البته فرا تلفیق، مرور یکپارچه ادبیات کیفی موضوع مورد نظر یا تجزیه و تحلیل داده

¹ Sandelowski

² Barroso

۵-۱ انتخاب مدل مطلوب سیاست‌گذاری برای طراحی

فرایندی نوین در آزمایشگاه‌های سیاستی

مدل‌های سیاست‌گذاری باهدف فهم بهتر از فرایند سیاست‌گذاری طراحی و استفاده می‌شوند. در واقع یکی از نقش‌های اساسی برای حاکمیت‌ها، نقش سیاست‌گذاری است اما متأسفانه در بسیاری از موارد به دلیل غفلت از مراحل سیاست‌گذاری، بسته‌های پیشنهاد سیاستی مناسبی تدوین نمی‌شود و لذا نتیجه مطلوب از فرایند سیاست‌گذاری حاصل نخواهد شد. آزمایشگاه‌های سیاستی به‌مثابه اتاق‌هایی برای وضع سیاست مطلوب از طریق ایجاد نوآوری در سیاست‌گذاری معرفی شده‌اند، بنابراین وضع جامع و مانع از فرایندها در آزمایشگاه سیاستی اهمیت ویژه‌تری پیدا می‌کنند. بی‌تردید هرکدام از مدل‌ها به فراخور نیاز بر بخش‌هایی از فرایند تأکید دارند و برخی دیگر آن‌ها را نادیده گرفته‌اند. فارغ ازآنچه تاکنون به‌عنوان مدل سیاست‌گذاری تدوین شده است، آزمایشگاه‌های سیاستی با توجه به مختصات ویژه خود نیازمند فرایندی منحصربه‌فرد هستند؛ بنابراین پژوهشگران حاضر با در نظر گرفتن همین معیار، در یک پنل خبرگی و ویژگی‌هایی را به‌عنوان مشخصات لازم برای فرایند سیاست‌گذاری در آزمایشگاه سیاستی تدوین کردند تا با انطباق آن بر مدل‌های رایج و اولیه، بهترین آن‌ها را برگزینند. مهم‌ترین ویژگی‌های مورد تأکید پژوهشگران درباره روند سیاست‌گذاری در آزمایشگاه به شرح ذیل است:

- بیانگر جزئیات فرایند سیاست‌گذاری باشد؛
- پیوندی مناسب میان محیط سیاست‌گذاری و هسته سیاست‌گذاری ایجاد کند؛
- به سهولت قابل‌استفاده در بسیاری از آزمایشگاه‌های سیاستی با حوزه‌های موضوعی متفاوت باشد؛
- برای مخاطب درک صحیح از فرایند سیاست‌گذاری را ایجاد کند و ...

از نگاه توماس دای^۱ «سودمندی یک مدل، بهترین معیار ارزیابی آن به شمار می‌آید»؛ لذا با در نظر گرفتن سودمندی‌ای که همین ویژگی‌ها فراهم می‌آورد، مقایسه و گزینش بهترین مدل سیاست‌گذاری انجام شده و با بررسی بسیاری از

روشن است که این افراد را نمی‌توان از طریق نمونه‌گیری عادی انتخاب کرد بنابراین جامعه خبرگان پژوهش حاضر با توجه به اهداف و مسئله پژوهش از میان پژوهشگران و اندیشمندانی که پیوند کافی با موضوع پژوهش داشته‌اند برگزیده شده و افزون بر آن اعضای پنل باید از متخصصان و خبرگان مسلط بر موضوع پژوهش باشند و این امر محدودیت‌ها را افزایش می‌دهد. به‌علاوه آن‌که ایجاد اتفاق نظر میان اعضا به‌عنوان هدف از کاربرد این روش با افزایش تعداد آنان دشوارتر می‌شود و احتمال تجانس آرا و اشباع نظری کاهش می‌یابد.

از سوی دیگر هرچند گام‌های روش فرا تلفیق اساس روش پژوهش در مطالعه قرارگرفته است اما به دلیل تازگی و نوآوری‌های پژوهش حاضر، فرایند اجرایی روش پژوهش، بسط و توسعه داده شده و جزئیات آن در شکل ۲ تبیین شده است. در این فرایند گام‌های سبزرنگ دقیقاً گام‌های فرایند فرا تلفیق است و مراحل آبی‌رنگ به دلیل تدقیق فرایند مطالعه حاضر با نظارت خبرگان مشارکت‌کننده در پژوهش، توسط محققان طراحی و اجرا شده است.

۵- گام‌های پژوهش

با توجه به اینکه هدف از اجرای پژوهش حاضر طراحی فرایندی پیشنهادی برای آزمایشگاه‌های سیاستی و با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی تعیین شده بود به همین جهت پس از گذران مراحل روشی پژوهش و در مرحله دسته‌بندی داده‌های کیفی، مطلوب‌ترین مدل‌های سیاست‌گذاری و آینده‌نگاری برای پیشنهاد فرایند نهایی مشخص شدند و مبنایی برای پیشنهاد فرایند نهایی قرار گرفتند. به‌طور خلاصه می‌توان گفت در پژوهش حاضر سه مسیر زیر طی شده است:

- بررسی مدل‌های مختلف سیاست‌گذاری و انتخاب مدل مطلوب برای طراحی آزمایشگاه سیاستی؛
- بررسی مدل‌های متنوع آینده‌نگاری راهبردی و انتخاب مدل مرتبط‌تر با آزمایشگاه سیاستی؛ و
- ارائه فرایند پیشنهادی برای طراحی آزمایشگاه سیاستی با رویکرد بومی.

در ادامه هر یک از مسیرهای یادشده به تفصیل بیان می‌شوند.

^۱ Thomas Dye

شکل ۲) گام‌های اجرایی انجام پژوهش. (یافته‌های پژوهشگران)

انطباق‌پذیر است [۱۸]. توالی منطقی که میشل و اسکات از فرایند سیاست‌گذاری عنوان کرده‌اند شامل مراحل تعریف مشکل، دستورگذاری، تهیه و تنظیم سیاست، مشروعیت بخشی^۵، اجرا، ارزیابی و تغییر است. همچنین اسمیت^۶ در مقاله خود با عنوان «سیاست عمومی و مشارکت عمومی: درگیری شهروندان و جامعه در سیاست‌گذاری» که در سال ۲۰۰۳ آن را برای دفتر سلامت کانادا نگارش کرده، فرایند سیاست‌گذاری را در شش مرحله: «تعریف مشکل، شفاف‌سازی و توضیح اهداف و ارزش‌ها، بدیل‌یابی^۷، انتخاب، اجرا و ارزیابی»، عنوان کرده است. وی هریک از این مراحل را به بندهایی تقسیم نموده است که در شکل ۳ مشاهده می‌شود.

نکته قابل توجه آن است که سیاست‌گذاری فرایندی اسمیت به دلیل وجود مرحله بدیل‌یابی، می‌تواند پیوند موثقی با مطالعات آینده فراهم کند [۱۹]. فرایند سیاست‌گذاری وی که ذیل مدل خطی و فرایندی سیاست‌گذاری توسعه داده شده است، به‌عنوان مدل فرایندی برتر از نگاه خبرگان پژوهش حاضر برای توسعه فرایند و مدل سیاست‌گذاری در آزمایشگاه مورد توافق قرار گرفته است.

۵-۲ انتخاب مدل مطلوب آینده‌نگاری برای طراحی فرایندی نوین در آزمایشگاه‌های سیاستی

آینده‌نگاری، امکان شناسایی تغییرات آینده را برای سازمان‌ها فراهم می‌آورد. پس از آن، سازمان‌ها می‌توانند به‌منظور حفاظت خود از عواقب ناشی از تغییرات اجتناب ناپذیر آینده و حفظ بقاء در درازمدت، پاسخ‌های مناسب و نوآورانه طراحی کنند. آینده‌نگاری در سازمان برای ایجاد چشم‌انداز بلندمدت، شناسایی فرصت‌ها و تحولات مخاطره‌آمیز و توانمندسازی تصمیم‌گیران راهبردی و در نتیجه انطباق با این چالش‌ها تلاش می‌کند. لذا توسعه فعالیت‌ها و پروژه‌های آینده‌نگاری بر اساس این الگوها می‌تواند بر مطلوبیت و حصول اطمینان نسبت به پروژه‌های آینده‌نگاری کمک کند. از نظر خبرگان این تحقیق، در میان مدل‌های آینده‌نگاری معرفی‌شده تاکنون، الگوی وروس تطابق بیشتری را با

مدل‌های رایج «مدل سیاست‌گذاری فرایندی^۱» به‌عنوان یک‌پایه اولیه برای طراحی مراحل و فرایند اختصاصی آزمایشگاه سیاستی برگزیده شد. این مدل به فرایند سیاست‌گذاری دید گسترده‌ای داشته و به‌عنوان فرایند راه‌حل مسئله منطقی، عقلانی و تحلیلی معرفی می‌شود [۲]. هرچند شواهد زیادی هم وجود دارد که این مدل دور از واقعیت است و علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، روابط بین‌الملل و مدیریت کسب‌وکار همگی بر فرایندهای آن تأثیرگذارند؛ بنابراین فرایند سیاست‌گذاری به همان اندازه که یک فرایند تحلیلی و حل مسئله است. فرایند سیاسی هم هست [۲]؛ اما دلیل انتخاب این رویکرد در آزمایشگاه سیاستی به‌عنوان یک مدل پایه، سادگی و قابلیت انعطاف آن با هر محیط به‌کارگیری؛ سهولت در امکان افزودن سایر مؤلفه‌های سیاست‌گذاری؛ ایجاد درک روان و آسان از فرایندهای طی شده در آزمایشگاه و تبیین مشروح از گام‌های سیاست‌گذاری بوده است.

قابل تذکر است که رویکرد خطی و فرایندی در سیاست‌گذاری تاکنون دچار تغییرات گوناگونی شده و به فراخور نیاز و بستر به‌کارگیری شکل‌های مختلفی را نیز تجربه کرده است. بابایی و توکلی در مقاله «تدوین مدل فرایندی سیاست‌گذاری در سازمان‌های دولتی» بیان کرده‌اند که هیچ مدل جامعی در فرایند مدل خطی و فرایندی که تمام مراحل را در خود داشته باشد وجود ندارد حال‌آنکه بسیاری از مراحل که مورد غفلت واقع شدند دارای اهمیت بالایی در سیاست‌گذاری هستند [۱۷]؛ لذا میان مدل‌هایی که ذیل رویکرد خطی و فرایندی توسعه داده شده است تفاوت‌هایی به لحاظ مراحل و فازهای گوناگون وجود دارد. میشل^۲ و اسکات^۳ در کتاب خود با عنوان سیاست عمومی، فرایند سیاست‌گذاری را توالی منطقی فعالیت‌هایی دانسته‌اند که طی آن سیاست عمومی ایجاد می‌شود. آن‌ها از این توالی منطقی به‌عنوان فرایند سیاست^۴ یاد کرده‌اند که به دلیل داشتن مفاهیم و زبان کلی، با هر نظام سیاسی، در فرهنگ‌های مختلف

⁵ Policy Legitimation

⁶ Smith

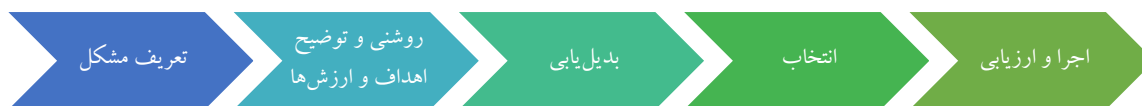
⁷ Option Generation

¹ Process Model

² Micheal

³ Scott

⁴ The Policy Process Model

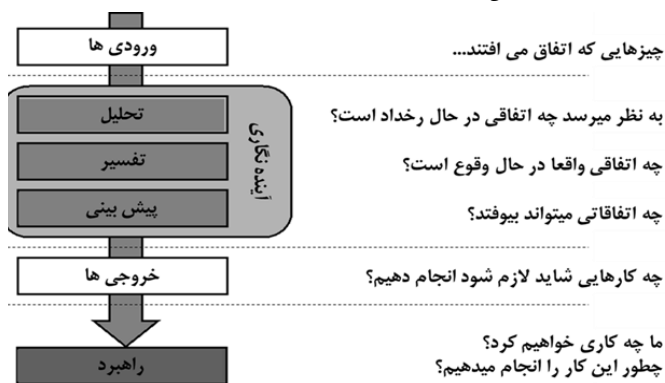

شکل ۳) مدل فرایندی سیاست‌گذاری مطلوب برای بهره‌گیری در آزمایشگاه سیاستی [۲]

داریم. به‌علاوه آن‌که تهیه یک نمونه اولیه از سیاست‌های پیشنهادی دشوار است و انتظارات برای عملکرد مناسب آن در حد بالایی خواهد بود [۲۱]. ایده موجود در آزمایشگاه‌های سیاستی کاهش این فشارها و انتظارات است؛ بنابراین آنچه در آزمایشگاه‌ها انجام می‌شود فارغ از آن‌که یک آزمایش شکست‌خورده یا موفق باشد، بر ارزنده‌ترین رهاورد آن یعنی یادگیری و فهم عمیقی از سیاست مدنظر متمرکز است [۲۲]. آزمایشگاه سیاستی با رویکردی آینده‌نگرانه، زمینه‌ای را فراهم می‌آورد که با استفاده از هوش جمعی به سوی بهره‌برداری از آینده حرکت کنیم، ایده‌های قدرتمندتری ارائه دهیم، از طریق طراحی آزمایش‌های واقعی آینده‌های مرجح را به حال و واقعیت تبدیل کنیم؛ و اگر بتوانیم با ذهنی باز با آن مواجه شویم [۲۳]. اینگونه است که می‌توان ادعا کرد منبع الهام‌بخش قابل‌توجهی برای حل مسئله خواهیم داشت. این آزمایشگاه‌ها با توسعه فضای آزمایشی غنی و مولد می‌تواند ما را به سمت مسیرهای جدید سوق دهد تا با درک و پذیرش محدودیت‌های دانشی خود، راه‌حل‌ها و قطعات جدیدی برای پازل حل مسئله از منابع غیرمنتظره به دست آورده و از دوگانه موفقیت-شکست فراتر برویم.

فرایند پیشنهاد شده با نگاه به همه وجوهی که به‌عنوان کار ویژه و مزیت آزمایشگاه سیاستی در بالا مطرح شد و با استفاده از فراتلفیق «مدل فرایندی سیاست‌گذاری» و «مدل آینده‌نگاری و روس» و البته نگاه ویژه خبرگان مشارکت‌کننده به‌دست‌آمده است. این فرایند به اندازه کافی امکان دیدبانی وقایع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... را دارا بوده و در درون خود بخش‌هایی از رویکرد سیاست‌گذاری را در بر گرفته است. در کنار همه این موارد، این فرایند با دید آینده‌نگاری راهبردی، نحوه گردش داده‌ها و گام‌های مرتبط با نگاه به آینده برای ارائه راهبردهای آینده محور و پیشگیرانه از غافلگیری، طراحی شده است. فرایند طراحی شده، امکان انجام

مختصات آزمایشگاه‌های سیاستی دارد. ژوزف وروس در سال ۲۰۰۳ چارچوبی را برای فرایندهای آینده‌نگاری ارائه کرده است که شامل چهار مرحله «ورودی‌ها»، «آینده‌نگاری»، «خروجی‌ها» و «راهبرد» است. نگاه فرایندی وروس تبیین‌کننده این موضوع است که اجزای فرایند اجرایی آینده‌نگاری از ورودی‌ها، فرایند و خروجی‌هایی برخوردار است که در نهایت منجر به تدوین استراتژی می‌شوند [۱۳]. همین موضوع انطباق این مدل آینده‌نگاری با آزمایشگاه‌های سیاستی و همچنین مدل فرایندی سیاست‌گذاری را پشتیبانی می‌کند لذا برای طراحی رویکردی نوین در آزمایشگاه سیاستی در این تحقیق که سعی در پیوند امکانات آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری با آزمایشگاه سیاستی برای ارتقا برون‌دادهای دارد، از مدل آینده‌نگاری وروس به‌عنوان مدلی پایه در طراحی فرایند آزمایشگاه سیاستی با رویکردی آینده‌گرایانه استفاده شده است (شکل ۴).

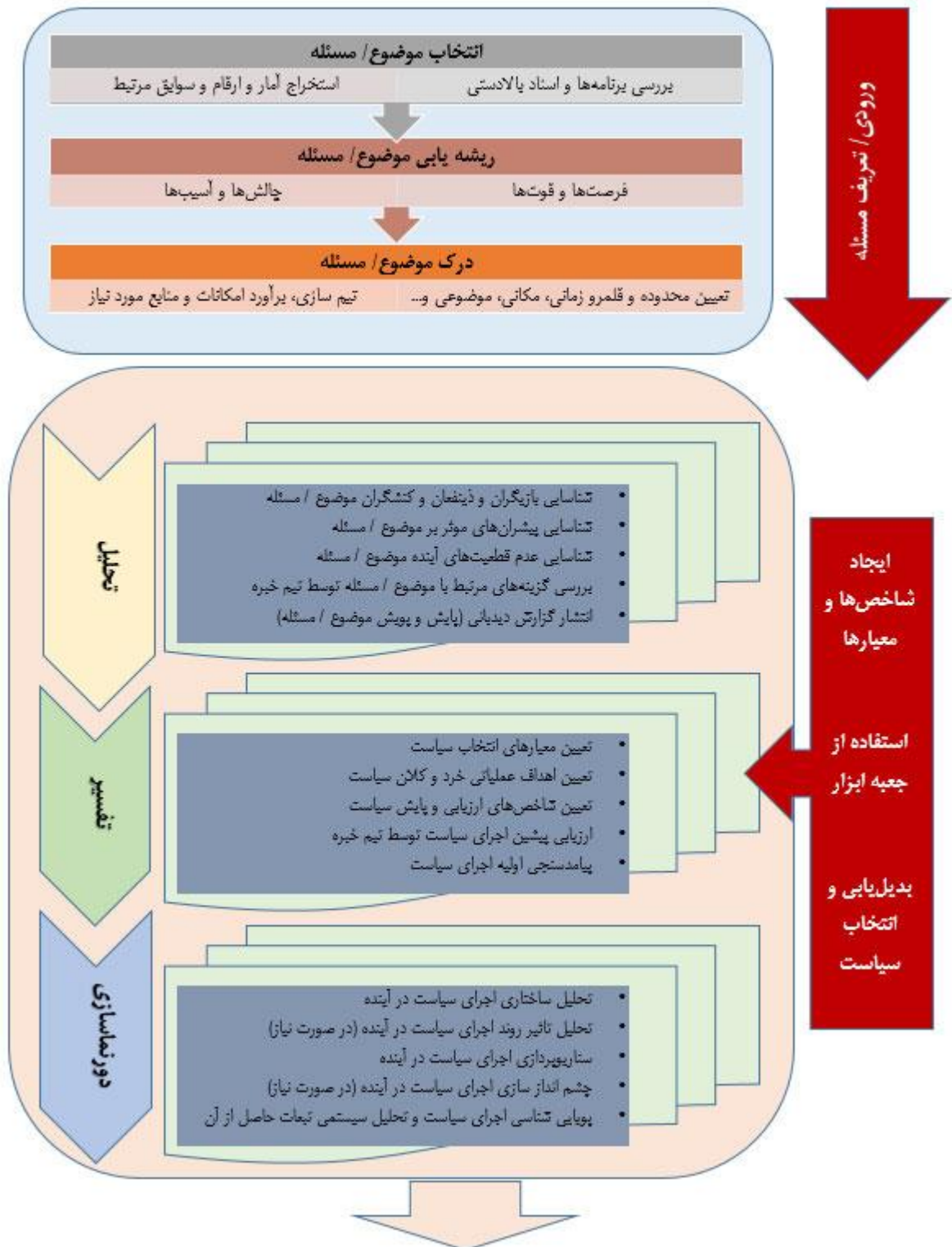

شکل ۴) مدل آینده‌نگاری مطلوب برای بهره‌گیری در آزمایشگاه سیاستی [۲۰].

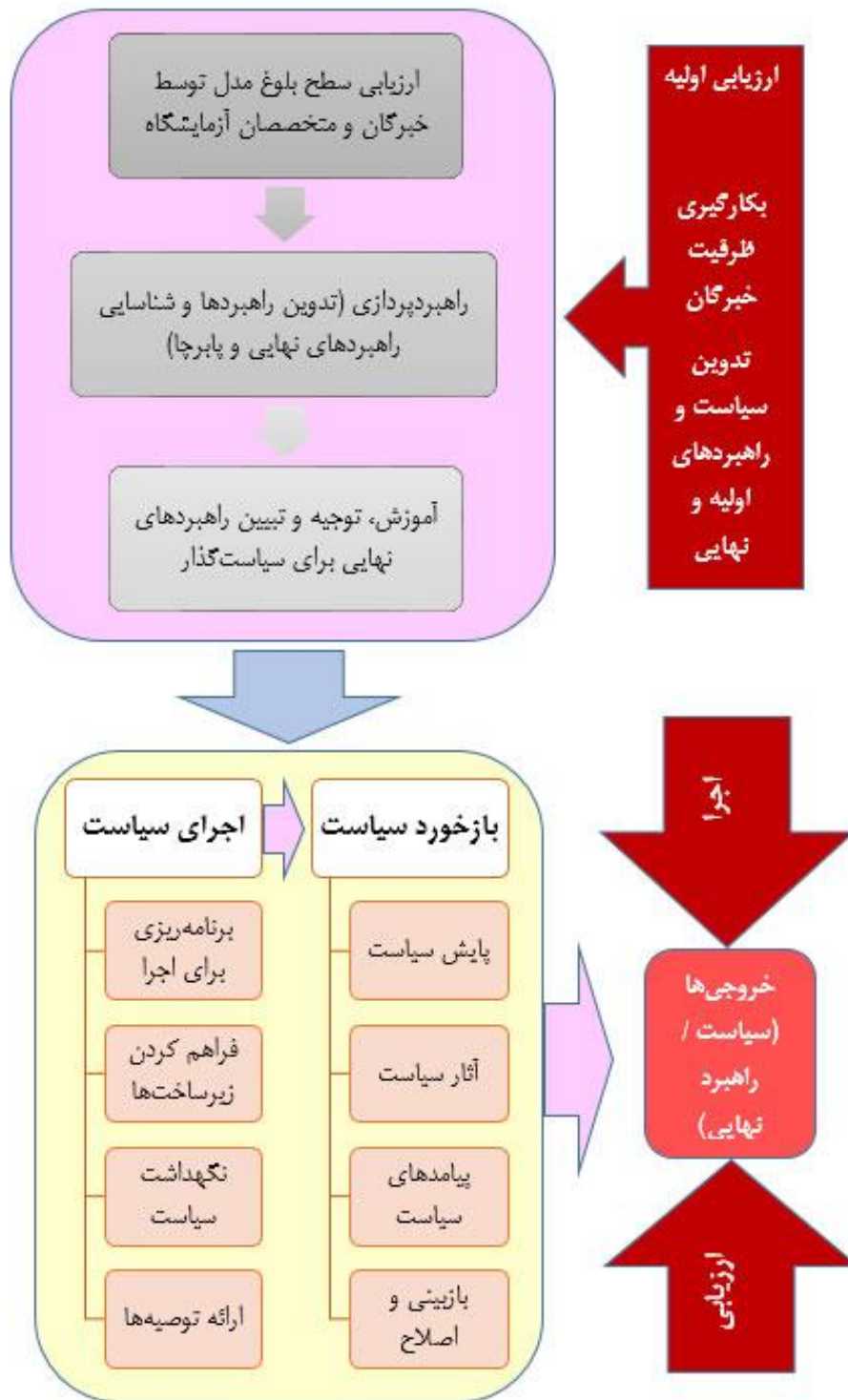
۳-۵ فرایند پیشنهادی برای آزمایشگاه سیاستی

آزمایش یک سیاست در محیط و دنیای واقعی می‌تواند تشویش‌زا و یا عملاً غیرممکن باشند ضمن آن‌که زمینه‌های اجتماعی ما نیز ممکن است این آزمایش‌ها را حمایت نکنند و آگاهانه یا ناخودآگاه انتظار موفقیت حتمی را داشته باشند لذا برای آزمایش، کسب تجربه و توسعه بیشتر به مکانی امن نیاز

تجزیه و تحلیل، با استفاده از ابزارهای متنوع شناخت و تحلیل وضعیت‌های مختلف یک سیاست و نیز ابزارهای شبیه‌ساز و تحلیل‌کننده آینده را به‌طور توأمان فراهم آورده است. در شکل ۵ نمای کلی این مدل قابل مشاهده است.

شکل ۵) مدل طراحی و بومی‌شده برای آزمایشگاه سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی

ادامه شکل ۵) مدل طراحی و بومی‌شده برای آزمایشگاه سیاستی با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی

قرار گیرد. مراحل همچون شناسایی مشکل سیاستی، تدوین، اجرا/ ارزیابی سیاست‌ها، موارد مهمی هستند که باید مورد بررسی قرار گیرند. در هر مرحله از مراحل سیاست‌گذاری باید توجه شود که آیا شواهد و داده‌های موجود برای حمایت از این مرحله وجود دارد یا خیر. به‌عنوان مثال، در مراحل اولیه سیاست‌گذاری (مراحل تنظیم دستور کار و یا تدوین سیاست)، آزمایشگاه ممکن است نشان دهد که شواهد یا داده‌های کافی برای ایجاد یک دستور کار سیاستی در دسترس نیست، در چنین شرایطی راهکار و پیشنهاد آزمایشگاه سیاستی می‌تواند خروج از آزمایشگاه و یا اجرای یک طرح تحقیقاتی برای گسترش داده‌های موجود باشد.

۳-۶ انتخاب و دعوت از شرکت‌کنندگان

با توجه به این‌که آزمایشگاه کدام یک از مراحل فرایند سیاست‌گذاری را پشت سر می‌گذارد و هدف و موضوع مورد بررسی چیست، شرکت‌کنندگان در یک آزمایشگاه سیاست‌گذاری آرایش متنوعی می‌گیرند. برای مثال آزمایشگاهی که برای بررسی گزینه‌های مرتبط با اجرای سیاست‌های آتی تشکیل شده، ممکن است به وزرای دولتی در سطوح بالا و همچنین مجریانی نیاز داشته باشد که بتوانند موانع و تسهیل‌کننده‌های تغییر در عمل را شناسایی کنند. در اتخاذ و یا بازطراحی سیاست‌های عمومی حضور ذی‌نفعان که مستقیم‌ترین تجربه را از تأثیرات سیاست فعلی، شکست‌ها و موفقیت‌های آن داشته باشند اهمیت دارد. کلید موفقیت بسیاری از آزمایشگاه‌های سیاستی، تعامل با شرکت‌کنندگان حاضر، درک و شناخت ترکیبی از دیدگاه‌ها، تخصص و ارزش‌هایی است که آن‌ها روی میز قرار داده‌اند. این ملاحظه ممکن است حتی به معنای دعوت از افرادی باشد که تصور می‌شود دیدگاه‌های مخالفی در مورد موضوع مورد بحث دارند؛ اما در نتیجه بحث‌ها متقاعد شوند که دیدگاه‌های خود را تغییر دهند. درنهایت، آزمایشگاه سیاست‌گذاری، افراد را گرد هم می‌آورد تا با شواهد و داده‌ها درگیر شوند و به صحبت‌های یکدیگر گوش داده و سرانجام ائتلافی از تفاهم ایجاد شود که ممکن است انجام اقدامات بعد از آزمایشگاه را برای حکمران و سیاست‌گذار به شکل ویژه‌ای تسهیل نماید.

۶- ملاحظات قبل از اجرای فرایند پیشنهادی آزمایشگاه سیاستی

طبیعی است سازوکار و ساختار آزمایشگاه‌های سیاستی در اثربخشی و مطلوبیت سیاست‌های پیشنهادی تأثیر قابل‌توجهی دارند اما ورود به هسته اصلی آزمایشگاه و پیمودن گام‌های سیاست‌گذاری نیاز به تمهیدات اولیه‌ای دارد که در واقع پیش از آغاز به کار آزمایشگاه می‌بایست توسط کارفرمایان و مجریان یک آزمایشگاه سیاستی سنجیده شود. چنین فرآیندی پیش‌ازاین در گزارش‌های آزمایشگاه‌های سیاستی به‌روشنی مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است و به نظر می‌رسد با توجه به هدف و همچنین بافتار و ساختار محیط سیاست‌گذاری، امکانات در دسترس کارفرمایان و بسیاری از مؤلفه‌های دیگر از الگویی منحصربه‌فرد پیگیری نمی‌کند. بنابراین پژوهش حاضر با مدنظر قرار دادن نحوه اجرای تعدادی از آزمایشگاه‌های سیاستی بین‌المللی و همچنین نظرات خبرگان و تلفیق آن ذیل گام «دسته‌بندی داده‌های کیفی» و «فراجمع‌یافته‌ها» که در شکل ۲ قابل مشاهده است، گام‌های پیشنهادی‌ای برای ورود به فرایند اصلی سیاست‌گذاری طراحی و به شرح زیر معرفی می‌نماید.

۱-۶ آماده‌سازی و برنامه‌ریزی

در ابتدا، آماده‌سازی و برنامه‌ریزی قابل‌توجهی برای آزمایشگاه‌های سیاستی مورد نیاز است. هر آزمایشگاه یک طراحی سفارشی لازم دارد که متناسب با موضوع، زمینه و دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان باشد. چارچوب‌بندی درست مشکل سیاستی، از ابتدا پیش‌شرطی برای آشکار شدن مؤثر مراحل تدوین، توسعه، اتخاذ و اجرای سیاست است. به‌طورمعمول، این مرحله شامل ساعت‌ها مشاوره با تیم تحقیقاتی و آزمایشگاه سیاست‌گذاری است. مرحله آماده‌سازی و برنامه‌ریزی در آزمایشگاه سیاستی، شامل یافتن درک مناسب از خود مشکل و زمینه‌های کلیدی داده‌ها، کمبودهای دانش موجود و موارد احتمالی اختلافات در مذاکرات و مباحثات است.

۲-۶ تعیین سطح آزمایشگاه سیاستی

آزمایشگاه سیاستی در هر مرحله از فرایند سیاست‌گذاری می‌تواند برحسب نیاز و هدف مجری و کارفرما مورد استفاده

۴-۶ ترکیب داده‌های موجود و انتقال دانش ضمنی

در گام‌های پیش مطرح شد که داده‌های موجود درباره موضوع یک آزمایشگاه سیاستی به لحاظ کیفیت و کمیت باید به‌گونه‌ای باشند که بتواند گام‌های فرایند آزمایشگاه را پشتیبانی کند اما آنچه به‌اندازه اطمینان از وجود داده‌های مطلوب حائز اهمیت است، انتقال دانش جمع‌آوری شده به شرکت‌کنندگان در یک آزمایشگاه سیاستی خواهد بود. این مرحله به نحوه مداخله آزمایشگاه سیاستی به سبب آنکه در کدام مرحله از سیاست‌گذاری وارد می‌شود و یا تمامی فرایند سیاست‌گذاری را پوشش می‌دهد و ذی‌نفعانی که درگیر موضوع می‌شوند و... وابسته است و انتقال دانش موجود شرایط و الزامات متفاوتی در هر مرحله دارد، حتی ممکن است به سبب نحوه مداخله آزمایشگاه تصمیم بر آن باشد که شرکت‌کنندگان بدون پیش‌زمینه ذهنی وارد شوند. هرچند در بسیاری از حالات قابل تصور دیدگاه‌ها، ارزش‌ها و تجربیات در هنگام تصمیم‌گیری نقش دارند، اما برای اینکه این امر به‌طور مؤثر اتفاق بیفتد، نمی‌توانیم صرفاً به ارائه‌ها تکیه کنیم. قبل از تشکیل آزمایشگاه سیاستی باید برای شرکت‌کنندگان یک «بسته توجیهی» ارسال کرده و یا جلسات انتقال دانش برگزار نمود که دو هدف زیر در آن دنبال می‌شود:

- آسان‌تر کردن کار شرکت‌کنندگان جهت فهم شواهد و داده‌های موجود در مورد موضوع و
- اطمینان از اینکه شرکت‌کنندگان با درک نسبتاً مشترکی از موضوع به آزمایشگاه می‌آیند.

محتوا و چگونگی انتقال دانش پیشینی به آزمایشگاه سیاست‌گذاری نیز طبق همه وجوه یک آزمایشگاه سیاستی دارای دستوری واحد نیست اما این بسته‌های توجیهی و یا جلسات انتقال دانش باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که مجریان از کفایت و اعتبار آن اطمینان حاصل کنند. برای مثال یک بسته توجیهی می‌تواند شامل آخرین شواهد در مورد موضوع سیاستی، نمونه‌هایی از عملکرد فعلی در این زمینه، نمونه‌هایی از عملکرد خوب در سطح بین‌المللی و یافته‌های اولیه از تحقیقاتی باشد که در حال انجام است. همچنین تشخیص و انتخاب دقیق نوع شواهد و داده‌ها در این مرحله دارای اهمیت است.

۵-۶ طراحی دستور کار اجرای آزمایشگاه

این مرحله پیش از اجرای آزمایشگاه سیاستی، بی‌تردید مهم‌ترین گام جهت حصول اطمینان از پیمایش بهینه فرایندهای سیاست‌گذاری در آزمایشگاه است. اگرچه پژوهش فعلی فرایندی بر مبنای آینده‌نگاری پیشنهاد داده است اما گاهی برحسب اهداف و اقتضائات یک آزمایشگاه سیاستی ممکن برخی مراحل همین فرایند نیز حذف و یا افزوده شود که پیش از آغاز به کار آزمایشگاه باید به آن توجه داشت. همچنین در این گام مجریان و تسهیلگرانی که مهارت و تخصص کافی در تعامل با افراد دارند انتخاب می‌شوند تا اجرای آزمایشگاه را بر عهده گیرند. به‌منظور اطمینان از همراهی بیشتر مشارکت‌کنندگان باید زبان، جنسیت، سن و حرفه تسهیلگران و... را مطابق با فرهنگ مشارکت‌کنندگان انتخاب کرد. افزون بر آن مدت زمان برگزاری یک آزمایشگاه سیاستی بسته به نوع و هدفی که دارد می‌تواند متفاوت باشد. همچنین برگزاری تعداد جلسات، زمان اجرای نمونه آزمایشی، زمان نتیجه‌گیری و ارائه نتایج لازم است در این گام پیش‌بینی شود.

۶-۶ طراحی قالب ارائه گزارش‌های مقطعی و نهایی

آزمایشگاه‌های سیاستی تمایل دارند حجم زیادی از نظرات و ایده‌ها را در یک بازه زمانی کوتاه تولید و جمع‌بندی کنند، بنابراین مهم است که روشی نظام‌مند برای دریافت، جمع‌بندی و انتقال پیام‌های کلیدی داشته باشند تا به بهترین وجه منجر به وضع یا تغییر سیاست پیشنهادی شوند. نتایج حاصل از این بحث‌ها در قالبی خلاصه ارائه می‌شود که برای مخاطبان غیردانشگاهی نیز قابل‌درک باشد، بنابراین یک خلاصه یا گزارش سیاستی، محتوای چندرسانه‌ای و یا فیلم کوتاه می‌تواند برای این گام مناسب باشد اما در مواقعی هم ممکن است نتیجه منجر به تولید یک مقاله علمی نیز بشود.

۷-۶ پیش‌بینی بسته‌های حمایت از سیاست‌های جدید؛

(طراحی دوره‌های ارزیابی، بازبینی و حمایتی)

برای رسیدن به نتایج مطلوب بلندمدت، به همان اندازه که طراحی یک سیاست و فرایند رسیدن به آن مهم است، حمایت‌های پس از وضع آن نیز اهمیت دارد؛ بنابراین آزمایشگاه‌ها برای اقدامات پس از اجرا نیز ایده‌هایی خواهند

نتایج مورد انتظار، فرایندها و ساختارهایی متفاوت از یکدیگر طراحی و پی‌ریزی می‌شوند. هرچند میان این فرایندهای متفاوت همپوشانی‌هایی نیز به چشم می‌خورد اما امکان دریافت یک سازوکار مورد اجماع در عمل میسر نبوده است؛ از سوی دیگر در کنار همه امکاناتی که آزمایشگاه‌های سیاستی در اختیار سیاست‌گذاران و بهره‌برداران یک سیاست می‌گذارند، نگاه آینده‌نگر به‌عنوان یک ارزش افزوده می‌تواند به بهبود و اثربخشی سیاست‌های پیشنهادی یک آزمایشگاه کمک شایسته‌ای داشته باشد. اما در بسیاری از موارد بررسی شده این ارزش افزوده نیز مورد غفلت واقع شده است.

افزون بر همه مواردی که ذکر شد طراحی فرایندی متناسب با محیط بومی و الزامات سیاست‌گذاری در جمهوری اسلامی ایران که با تکیه بر آن بتوان در بسیاری از موضوعات و مسائل پیش روی کشور، در وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و نهادهای حاکمیتی آزمایشگاه‌های سیاستی را توسعه و گسترش داد، علاوه بر آن که تاکنون مورد پژوهش نبوده است، از تجربیات بین‌المللی نیز قابل احصاء نخواهد بود. بنابراین پژوهش حاضر امکان طراحی فرایند آزمایشگاه سیاستی با بهره‌گیری از قابلیت‌های آینده‌پژوهی و آینده‌نگاری را دنبال کرده و مناسب‌ترین مدل سیاست‌گذاری و آینده‌نگاری برای طراحی فرایند آزمایشگاه سیاستی را در خلال پژوهش معرفی کرده است. درنهایت باید گفت فرایند پیشنهادی آزمایشگاه سیاستی آینده‌نگر حاضر، مجهز به ویژگی‌هایی جامع و منحصر به فرد نظیر موارد زیر است:

- بررسی بسیاری از فرایندهای معرفی شده توسط آزمایشگاه‌های سیاستی جهان و بهره‌گیری از کاربردی‌ترین و مهم‌ترین موارد به‌دست آمده؛
- توجه به مطالعات آینده، حوزه دانشی آینده‌پژوهی و نقش آن در بهبود سیاست‌گذاری؛
- بررسی بسیاری از مدل‌های نظری در سیاست‌گذاری و ابتناء طراحی بومی انجام شده در این تحقیق بر مدل سیاست‌گذاری متناسب با سازوکار آزمایشگاه؛
- بررسی بسیاری از مدل‌های آینده‌نگاری و ابتناء طراحی بومی بر مدل آینده‌نگاری راهبردی متناسب با سازوکار آزمایشگاه سیاستی آینده‌نگر برای کشور؛

داد. برای مثال، اسناد مختصری که پس از کار آزمایشگاه چاپ و توزیع می‌شوند، برای اهداف حمایت از سیاست می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد و یا برگزاری جلسات بعدی برای ادامه و تجمیع برنامه‌ها، بازبینی و ارزیابی اجرای این سیاست برنامه‌ریزی شوند.

۷- نتیجه‌گیری

سیاست‌گذاری فرایندی ساده و الزاماً دارای نتایج مطلوب و موفق نیست، موفقیت و یا میزان مطلوبیت این فرایند نیز به عوامل متعددی از جمله مؤلفه‌های محیطی، روش‌های به کار گرفته‌شده در سیاست‌گذاری و میزان مشارکت سیاست‌گذاران و بهره‌برداران آن سیاست وابسته است. آزمایشگاه‌های سیاستی ساختارها و سازمان‌هایی هستند که باهدف سیاست‌گذاری‌هایی اثربخش و مطلوب فعالیت می‌کنند و می‌توانند امکانات نوینی را در اختیار سیاست‌گذاری قرار دهند و میزان شکست سیاست‌های وضع شده را تا حد امکان به حداقل برسانند. بر اساس اسناد، رویکردهایی که در آزمایشگاه‌های سیاستی دنبال می‌شود، پیرامون چند محور اساسی در چرخش است: ابتدا آن‌که سیاست‌ها به‌گونه‌ای طراحی شوند که کاربر نهایی سیاست آن را پذیرفته، اجرا و انجام آن را تسهیل کند؛ دوم آن‌که بسته‌های سیاستی در یک پیش نمونه‌سازی و اجرای آزمایش‌های زنده، ارزیابی و پیامدسنجی شوند و همچنین مؤلفه‌های اثربخشی برای آن سیاست به‌درستی سنجیده و برای تصمیم‌سازان روشن شود؛ سوم آن‌که اساس شناخت مسئله عمومی که الزام به اصلاح آن از طریق سیاست‌گذاری مهیاست، نیازمند کنش واقعی با پویایی‌های محیط سیاست و البته کاربران نهایی است. به‌عبارت‌دیگر آزمایشگاه‌های سیاستی نهادهای واسطی هستند که با ارائه خدماتی متناسب با سیاست، به دولت‌ها و سازمان‌ها نسبت به اثربخشی سیاست اتخاذ شده تا حد قابل‌توجهی اطمینان ایجاد می‌کنند. در بررسی تفصیلی آزمایشگاه‌های سیاستی در جهان که بخشی از آن در اسناد و پیشینه تحقیق فعلی قابل‌مشاهده است، مشخص گردیده که فرایندی واحد و یکسان در این آزمایشگاه‌ها پیگیری نمی‌شوند و به فراخور موضوع، محیط، امکانات در دسترس و

- [7] Tamami, Komatsu. Mariana, Salgado. Alessandro, Deserti & Francesca Rizzo. (2021). **Policy Labs Challenges in The Public Sector: The Value of Design for More Responsive Organizations**, *Policy Design and Practice*, 4:2, 271-291, DOI: [10.1080/25741292.2021.1917173](https://doi.org/10.1080/25741292.2021.1917173).
- [8] Gharayagh-Zandi, D. (2022). **Futures Studies and Public Policy: Concepts and Methods**. *Political Strategic Studies*, 10(39), 175-208. DOI: [10.22054/qps.2021.60284.2826](https://doi.org/10.22054/qps.2021.60284.2826). {In Persian}
- [9] Ghazinoori, S., Nasiri, H., & Aghaei, P. (2021). **Policy Labs Concepts, Tools & Applications**. *National Research Institute for Science Policy*: Tehran. {In Persian}
- [10] Fafard, Patrick. (2008). **Evidence And Healthy Public Policy: Insights from Health and Political Sciences**. National Collaborating Centre for Healthy Public Policy.
- [11] Gordon, Theodore and Glenn, Jerome Clinton. (2013). **The Great Encyclopedia of Future Research Methods**. Translators: Marzieh Kiqbadi and Farkhunde Malekifar. Published by *Tisa Sagar Mehr*: Tehran. {In Persian}
- [12] Kowsari, Sahar and Fatemeh Sadat, Rahmati. (2018). **Future Studies and Its Role in Science, Technology and Innovation Policymaking**. *Science and Technology Policy Quarterly*, 12 (2): 118-103. {In Persian}
- [13] Sayah Mofazli, Ardeshir, Jahangiri, Katayoun and Ayouzi, Mohammad Rahim. (2015). **Analyzing The Evolutionary Process of World Foresight Executive Models, A Comparative Study**. *Management Futures Quarterly*, 26 (3): 9-24. {In Persian}
- [14] Fuller, M., and A. Lochard. (2016) **Public Policy Labs In European Union Member States**. Report prepared for EU Policy Lab, European Joint Research Centre, EUR28044. doi:10.2788/799175.
- [15] Bell, Wendell. (2003). **Foundations of Futures Studies Volume 1: History, Purposes, and Knowledge**. Routledge Publisher.
- [16] Wellstead, A. M. (2020). **Policy innovation labs**. *Global encyclopedia of publicadministration*. public policy, and governance.
- [17] Babaei, Sahar and Tavakoli, Gholamreza. (2014). **Elaboration of the Model of The Policy Making Process in Government Organizations**. *Public Policy Quarterly*, 1(3): 29-53. {In Persian}
- [18] Celia, Lee. Liang, Ma. (2020). **The Role of Policy Labs in Policy Experiment and Knowledge Transfer: A Comparison Across The UK, Denmark, and Singapore**. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 22:4, 281-297, DOI: [10.1080/13876988.2019.1668657](https://doi.org/10.1080/13876988.2019.1668657).
- [19] Olejniczak, K., Borkowska-Waszak, S., Domaradzka-Widła, A., & Park, Y. (2020). **Policy Labs: The Next Frontier of Policy Design and Evaluation?**. *Policy & Politics*, 48 (1), 89-110.

- امکان عملیاتی کردن و بازطراحی آزمایشگاه سیاستی آینده‌نگر بر اساس نیاز و شرایط زمانی و موضوعی متنوع؛
 - نتیجه محور بودن و کاربردی بودن فرایند پیشنهادی بر اساس اشباع نظری خبرگان؛ و
 - قابلیت انطباق با موضوعات و حوزه‌های مطالعاتی متفاوت.
- لذا مهم‌ترین پیشنهاد ما برای پژوهشگران حوزه سیاست‌گذاری و آینده‌پژوهی را می‌توان افزایش غنا و اثربخشی آزمایشگاه‌های سیاستی با مبنا قرار دادن یافته‌های تحقیق حاضر و فرایند پیشنهادی، طراحی و بازتعریف آزمایشگاه‌های سیاستی آینده‌نگر در حوزه‌های مطالعاتی و پژوهشی اختصاصی در هر یک از اندیشکده‌ها، نهادهای سیاست‌گذار، وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مرتبط در کشور تعریف کرد.

تعارض منافع

نویسندگان تعهد می‌کنند که هیچ تعارض منافی در این مقاله وجود نداشته‌است.

References

- [1] Alwani, Seyed Mehdi and Sharifzadeh, Fattah. (2012). **Public Policymaking Process**. *Allameh Tabatabai University Press*: Tehran. {In Persian}
- [2] Qolipour, Rahmatullah and Ahangar, Gholamreza. (2016). **Public Policy Process in Iran**. Publication of Islamic Council Research Center: Tehran. {In Persian}
- [3] Birkland, Thomas. (2010). **An Introduction to the Policy Process: Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making**. *M.E. Sharpe*; 3rd edition.
- [4] McGann, M., Blomkamp, E. & Lewis, J.M. (2018). **The Rise of Public Sector Innovation Labs: Experiments in Design Thinking For Policy**. *Policy Sci* 51, 249–267. <https://doi.org/10.1007/s11077-018-9315-7>.
- [5] Van Dorsser, C. Walker, W. E. Taneja, P. & Marchau, V. A. (2018). **Improving The Link Between the Futures Field and Policymaking**. *Futures*, 104, 75-84.
- [6] Jenny, M. Lewis. (2021). **The Limits of Policy Labs: Characteristics, Opportunities and Constraints**. *Policy Design and Practice*, 4:2, 242-251, DOI: [10.1080/25741292.2020.1859077](https://doi.org/10.1080/25741292.2020.1859077).

Design and Practice, 4:2, 193-211, DOI:

[10.1080/25741292.2021.1940700](https://doi.org/10.1080/25741292.2021.1940700).

[22] Ghazinoory, S., & Heydari, E. (2008). **Potential impacts of nanotechnology development in Iran**. *IEEE technology and society magazine*, 27(4), 37-44.

[23] Lochard, A. (2016). **Public Policy Labs In European Union Member States**. *JRC Publications Repository*.

[20] Turnbull, Nick. (2008). **Harold Lasswell's "Problem Orientation" For the Policy Sciences**, *Critical Policy Studies*, 2:1, 72-91, DOI: [10.1080/19460171.2008.9518532](https://doi.org/10.1080/19460171.2008.9518532).

[21] Wellstead, Adam M. Gofen, Anat & Carter, Angie. (2021). **Policy Innovation Lab Scholarship: Past, Present, And the Future – Introduction to The Special Issue on Policy Innovation Labs**. *Policy*